

## Kocsis Mihály

### A XXI. század kihívásai az oktatásban

#### A legvalószínűbb társadalmi kihívások a XXI. század oktató és nevelő tevékenységében

1. Globalizáció kérdése – az oktatás egységes rendszerbe való szervezésének jelenségei
2. Állandó változások, az oktatásban használatban levő technológiák alkalmazása a teljesítmények tükrében
3. Az oktatásban növekvő kutatások, új módszerek és befektetések növekvő felfelé ívelő iránya
4. Az informatizáció és a gyors információ terjedésének üteme, így a tananyag tartalmilag gyorsan aktualitását veszíti, annak változása lesz az igazi viszont válasz
5. A mozgékonyság szükségessége a szakemberek és a tőke gyakorlatias alapokon való kiteljesülésében
6. Az emberek nagyfokú polarizációja a termelés és az új technológiák alkalmazásának következményeként
  - a) Az erős versenyszellem jelentkezése a szolgáltatások és termelés szféráiban:
  - b) rugalmasság szükségessége

- c) eredményes és teljesítmény orientált szervezés az intézményen belül
- d) a minőségi oktatás mint a létező minőségügyi rendszerek egyik
- e) modelljének alkalmazása

8. A dolgozók szakmai összetételének szerkezete, sokban hozzájárul az új bér munka különböző formáinak megváltoztatásához.

Itt jut majd kifejezésre az oktatás mint kivételesen fontos társadalmi tevékenység.

9. A környezetvédelem elsőrendű feladat és annak kötelezővé minősítése az iskolák életében. Az alapfokú oktatástól az egyetemig nagy valószínűséggel egy integrált minőségügyi rendszer modelljeként eredményesen alkalmazható.

10. A világ lakosságának nagymértékű szaporulata, de más régiókban éppen az ellenkező jelenség az, ami igencsak nagyfokú kihívásnak számít az emberiség körében.

11. A vallások erélyesebb megnyilvánulása a hívők, valamint a most még nem hívő emberek körében.

A társadalmi értékrend várható sorrendje: vallás, család, nemzet. Talán a legnagyobb érték a „kreatív megvalósulás” feltételeinek biztosítása.

Óriási lehetőségek forrása lehet a fenti jelenség egy nemzeti közösség jövőjére nézve.

Mit jelenthet mindez a kisebbségi sorsban élő magyarság számára? Mindenek előtt azt, hogy:

1. A felsorolt jelenségeket kísérni kell és gyakorlati válaszlépések megtételére szervezi, a közösségünk egészét.
2. Választ adni haladéktalanul a tömb és szórvány magyar területek disztingvált oktatási szerkezetének meg nem oldott kérdéseire.
3. A megoldások kiművelése a meglevő iskolarendszereken belül vagy azon kívül.
4. Az idő kérdése számunkra igen csak sürgető.
5. Külön vagy egy iskolában működő tantestületek és iskolák érdemi megítélése Az egynyelvű iskolák megszervezése, tanítási nyelv szerinti felosztása egy ugyanazon iskolában, vagy pedig külön váltásokban.
6. Talán a legrosszabb gyakorlati megoldás az, ha egy épületben működtetünk két tannyelvű iskolát úgy, hogy váltásokként osztja el a külön nemzeti közösségek tanulóit és alkalmazottait.
7. Az általános és középiskolák iskolarendszerekben való harmonikus működtetése: a társadalmi igényekre és anyagi forrásokra támaszkodva működjének. A közoktatás jó alapokat biztosíthat és kellően serkentheti a tanulók képességeit és rátermettségét.
8. Az oktató-nevelői munka világos és érthető célok meghatározását igényli a következő területeken: a személyiség egészséges felépítése, a fiatalok szocializálódásának, valamint a gyorsan változó világ éppen aktuális kihívásaira való felkészítése.



9. Az intézményesített és intézményen kívüli egyházi és magániskolák alapítása, fejlesztése
10. Alkalmazkodás a fogyasztói igények teljesítéséhez, a szolgáltatás minőségi szintre való emelése, de ugyanakkor ezáltal önmagának biztosít nagyobb lehetőségeket a munkára és magasabb életszínvonal biztosítására.
11. Lényeges a decentralizáció, szakértelem, rugalmasság szükségessége, valamint a tananyag autonóm magválasztásának lehetősége, gyakorlati megvalósítása.

Különböző módszerek szerint a következő területek érdemelnek kiemelkedő figyelmet:

- az oktató és nevelőmunka minőségirányítása,
- az általános iskolák munkája kétnyelvű környezetben,
- szociológiai aspektusok az oktatásban.

Mindhárom területen szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a nemzeti közösségek oktatása megoldásra vár. A felvetett problémák naponta kerülnek a család, az iskola és a társadalom gondolatbeli asztalára, megoldásra várnak.

### Az oktató és nevelőmunka minőségirányítása

A minőség szó alatt a társadalmi munka minőségét értjük. A növekvő minőség újabb korlátokat rombol le, amely a helytől és az időtől nagymértékben függ.

A minőségbiztosítási rendszer bevezetését és alkalmazását különböző szempontokból értékelhetjük. Értékelhető az iskolában dolgozó pedagógusok, egyéb is-

kolai alkalmazottak, tanulók, szülők és a társadalmi közösség képviselőinek szemszögéből.

A minőség nem kíván több munkát, hanem másféle munkát igényel, ami nem választható el a költségeitől.

Fontos, hogy mielőbb elkezdjük a minőségbiztosítás alkalmazását, beépítését az iskolarendszerünkbe, hiszen az Európai Unió országai és más országok is hozzáfogtak a különböző szabványok alkalmazásához. Úttörő munkának számítanak ezek az újítások az eddigi hagyományos oktató-nevelő tevékenységhez képest.

Ezt a minőségügyi rendszert a következőképpen lehet röviden bemutatni.

### Cél

A minőségirányítás hatékonyságát erősíti az, ha az irányítás munkáját időközönként értékeljük:

- az irányításban résztvevő személyek a saját munkájukat nyilvánosan megvitatják,
- kialakítják azt a szervezeti formát, amely eredményesen tudja megvalósítani a feladatokat,
- a minőségszemlélet kialakítása, jól körülhatárolt célmeghatározás a vezetés működésének hatáskörében.

### A minőségirányítás összetevői

- ◆ **Vezetés:** elkötelezettség a minőségirányítás iránt, a fejlődés és az iskola dolgozói közösségének aktív tudatos és szakmailag megalapozott irányítása.

- ◆ **Tervezés:** közép és rövidlejáratú tervek kialakítása, konkrét megfogalmazása, azok nyilvános megvitatása, elfogadása és azok tervszerű megvalósítása.
- ◆ **Tanításban és tanításon kívüli versenyek:** a tanulók eredményei alapján.
- ◆ **Iskolában alkalmazott dolgozók:** az alkalmazottakkal való törődés, a dolgozók bevonásának eszközrendszere a minőségbiztosítás megvalósításában.
- ◆ **A minőségi rendszer:** a tanulók és szüleik, valamint a társadalom érdekeinek figyelembe vétele és a minőségügyi rendszer fejlesztése.
- ◆ **Az iskolai tevékenység** szolgáltatásának értékelése a tanulók, szülők és a társadalmi közönség részéről felmerülő igények szerint.
- ◆ **Az alkalmazott dolgozók elégedettsége:** természetesen a munkafeladatok értékelésének tükrében. Feltérképezni a dolgozók igényeit, hangulatát és a tanulók, szülők és a társadalmi közösség részéről felmerülő igényeket. Az elégedettség fokozása, támogatása, az elvégzett munka értékelése.
- ◆ **Az iskola társadalomra gyakorolt hatása:** a közvetlen környezetre, de tágabb környezetére is.



## Az általános iskola munkája a kétnyelvű környezetben

A kétnyelvű, illetve többnyelvű társadalmi környezetben dolgozó iskolák irányítása és tevékenysége igazi kihívásnak számít. Az iskolavezetéstől több figyelmet, több munkát, érzékeny és fontos munkafeladatok eredményes megoldását igényli. A társadalom számára egyáltalán nem mellékes ez a téma, az oktató és nevelőmunka kísérése, olykor, adott esetekben gyakorlati lépések megtétele sem kizárt.

E kérdés helyes vagy helytelen megoldása közvetlenül érinti a tanulók nemzeti identitásának megalapozottságát.

Szabályozzák ugyan előírásokkal, de lelkiismereti kérdésként is kezelhető. Minden pedagógus, aki munkáját lelkiismeretesen végzi, elsőrendű feladatának kell, hogy tekintse a nemzeti identitás megőrzését. Felelősséggel tartozunk gyermekeink és önmagunk iránt, nemzeti értékeink, a kulturális hagyaték megőrzése és az identitástudat erősítésének megvalósulásáért.

A körülmények és az egyéni adottságok, képességek behatárolják a pedagógiai tevékenység eredményeit. Pedagógiai tevékenységünk folyamán egy pillanatra se feledkezünk meg azokról a tartalmi formákról, amelyek a többnyelvű társadalmi környezetben semmivel sem gátolják, hanem inkább fejlesztik a különböző nemzetiségű diákok nemzettudatát, kultúrájának egységiségét és annak értékeit.

Munkám második megvizsgált területe a kétnyelvűség alapfogalma, specifikuma és annak hatása az általános iskolák mindennapi munkájában.

Az alapfogalmak meghatározása végett igen fontos tisztázni a kisebbség szó használatát. Példaként vehetjük az országunkban élő:

- őshonos magyar kisebbséget,
- de létezik a világon szétszórta bevándorolt kisebbség.

A világon különböző adatok látnak napvilágot a magyarság lélekszámáról. Eltérő kimutatási módszerek szerint 14,5-16 millió él a földön. A Vajdaságban, de szűkebb társadalmi környezetünkben is, a magyarok kétnyelvű közösségben élnek.

Az első nyelv ilyen közösségben a magyar nyelv, a másodnyelv pedig a szerb. A kétnyelvű közösségben a beszéd eltér az egynyelvű közösség beszédtevékenységeitől.

*Az egyéni kétnyelvűség és közösségi kétnyelvűség* fogalmával gyakran találkozunk a szakember.

*Egyéni kétnyelvűségről* akkor van szó, ha a személy két nyelvet beszél, de rendszerint az államnyelvet beszéli helyesen és jól, míg a másodnyelvet gyengébben ismeri.

*A közösségi kétnyelvűségre* az jellemző, hogy a mindennapi munkában mindkét nyelvet használja. A családban az anyanyelvet használja az illető személy, míg a másodnyelvet családon belül ritkábban gyakorolja.

Az egynyelvűségi nézetek egynyelvűségi és kétnyelvűségi környezetben sem számítanak kizárólagos pozitív szemléletnek. Ezt bizonyítja az egynyelvűségnek a nyelvjárásokra gyakorolt romboló hatása, mivel azt „kevésbé művelt” nyelvhasználatnak tarthatják. A két-



nyelvű környezetben gyakran találkozunk különböző fogalmakkal, amelyek gyakorlati munkánkban igencsak igénybe veszik a pedagógus és az iskolavezető képességeit. Gyakran találkozunk ezekkel *az oktatási modellekkel a kétnyelvű környezetben:*

1. alternatív oktatás
2. környezetnyelv oktatása
3. anyanyelvápolás és a nemzeti kultúra elemeinek ápolása
4. másodnyelvű oktatás
5. nyelvoktatás
6. két tannyelvű oktatás
7. szorosabb értelemben vett kétnyelvű oktatás
8. szabályozott másodnyelvű oktatás
9. anyanyelvi oktatás
10. kétszeres félnyelvűség.

### Az iskola szerepe a kettőskultúra és a kétnyelvűség megőrzésében

Ha egy országban biztosított az anyanyelvi oktatás, és biztosított minden körülmény a népek kulturális örökségének megőrzéséhez, akkor nagy esélye van a nemzeti kisebbségnek arra, hogy nyelvét és kultúráját megőrizze.

Ennek tudatában kell megvizsgálni az iskola szerepét, feladatait és mindazt, amire a pedagógusnak erkölcsi kötelessége odafigyelni. Nem segítenek ebben a hivatalos utasítások és egyéb felhívások sem, ha az iskolairányítás és az iskola teljes egészében nem tudja

átérezni szerepének fontosságát. Az a megállapítás, miszerint a pedagógus a „nemzet napszámosa”, igen-csak megállja helyét, hiszen a pedagógus tevékenysége gyakran szorosan kapcsolódik a nyelv, a kultúra meg-őrzéséért folytatott harchoz.

A kétnyelvűség és a kettőskultúra alatt azt a jelen-séget és életformát értjük, amelyben mindkét nyelv és mindkét kultúra egyformán kap lehetőséget a teljes ki-bontakozásra.

Az egyén saját szociális környezetében lehetőséget kell, hogy kapjon saját anyanyelve és kultúrájának használatára, amely a társnemzet számára nem teher, hanem kultúráját gazdagító színfolt.

### A kétnyelvűség és bikultúra pedagógiai összetevői

- A tanítás nyelve
- az oktatás nyelvének meghatározott céljai
- az oktatás társadalmi feladatai, és a kitűzött célok megvalósítása.

Érdekes megvizsgálni a kettős kultúra és kétnyelvű-ség kérdését az emberek migrációjának tükrében.

Itt három fontos tényező jelentkezik:

1. a tanuló nemzeti hovatartozása
2. a tagozatok összetétele
3. az oktatói program tartalma. Az oktatói progra-mok tartalma céloktól függően különbözik. Irányelvei közül kiemelkedik a szándék, amit az iskolarendszeren keresztül igyekeznek megvaló-sítani.

A kétnyelvű környezetben  
tevékenykedő általános iskola  
lehetséges szociológiai  
megközelítése

Az oktatás minőségbiztosítása, szociológiai megközelítése kétnyelvű környezetben szerteágazó problémakört jelent.

- ◆ A minőségirányítás szociológiai aspektusai az iskolában:
- ◆ Az iskola megkülönböztető figyelmet szentel a tanulóknak és a szülőknek;
- ◆ figyelembe veszi a családok különböző kultúráját, iskolázottsági szintjét, nemzeti hovatartozását és szociális helyzetét.
- ◆ Megszervezi a pótórákat és az emeltszintű oktatást a tanulók igényei szerint.
- ◆ Szakmai továbbképzést szervez a tanárok számára.
- ◆ Különböző témákból előadássorozatot indít a szülők számára családnevelő tartalommal, a Szülők iskolája program szerint.
- ◆ Az új oktatási technológia gyakorlati alkalmazása a tanításban.
- ◆ Az iskola hathatós támogatása a tanulók társadalmi integrációjában.
- ◆ Bekapcsolódás és segítségnyújtás a sportegyesületek, művelődési intézmények munkájába.



- ◆ Az iskola szociális szakmunkatársa segíti a tanulókat és a szülőket a szociális és egyéb nehézségeik megoldásában.
- ◆ Fontos szerep jut az osztályfőnököknek és szakmunkatársának a pályaválasztási tanácsadás terén, tájékoztató jellegű megbeszélések formájában.

Az iskolaigazgató eredményessége elsősorban a következő szempontok alapján ítéltető meg:

- a pedagógiai munka szervezési szintje az iskolában,
- innovatív hozzáállás az iskola munkájához,
- a határozatok formális és kötetlen meghozatalakor tanúsított rátermettség,
- jó kommunikációs készség az iskola mindennapi munkája során, iskolán belül és kívül, szem előtt tartva az iskolai célkitűzéseket és feladatokat,
- a kreatív készség gyakorlati megvalósítása,
- az állandó szakmai továbbképzési gyakorlat bevezetése az iskolában dolgozók és önmaga számára,
- eredményes pénzügyvitel az iskola tevékenységeiben.

Külön figyelmet érdemel a tanulók társadalmi helyzetének vizsgálata az iskolarendszeren belül, de azon kívül is.

Az intézményrendszeren belül figyelemre méltó a tanuló szerepe, valamint a jogainak és lehetőségeinek megvalósulása az iskoláztatás minden szintjén.

Figyelemmel kísérhető:

- ◆ a család szociális helyzetének hatása a diák eredményes továbbtanulására,
- ◆ a tanulmányi eredmény és a család anyagi helyzete közötti korreláció,
- ◆ a kétnyelvű iskola pedagógiai munkájának minőségi megszervezése, különös tekintettel a teljes anyanyelvi képzés igényességével.
- ◆ A kétnyelvű környezetben tevékenykedő iskola drágább, költségesebb, de mégis azt kell választani,
- ◆ a fiatal személyiség fejlődésében jelentkező bizonyítási vágy gyakran merít energiát szociológiai indíttatásból.

Megfigyelhető személyiségvonások, amelyek elindítói lehetnek a pedagógus szakmai fejlődésének, mint például a:

- kitartás,
- bátorság,
- érzelmi kötődés a hivatásához,
- baráti kapcsolattartás a munkatársakkal.

Idézem Leonardo da Vinci egyik gondolatát, mely szerint „aki elmélet nélkül bocsátkozik a gyakorlati tevékenységbe, az úgy jár, mint a hajó kormányosa, aki olyan hajóra szállt, melynek nincs kormányja, és sohasem tudja, hova érkezik majd meg”.

Ezzel az idézettel akartam elmondani azt, hogy milyen lényeges a gyakorlati munka közben az elmélettel is foglalkozó szakemberek munkáját megismerni. Hiszen az elméleti munka megismerése segíti a gyakorlati

munka megvalósításának milyenségét, annak formáját és minőségét. A szociológia olyan tudomány, amely segítséget nyújthat a helyes pedagógiai gyakorlat megválasztásában is. Ennek tükrében foglalkozhatunk az egyén életútjának tervezgetésével, összegyűjthetjük azokat az adatokat, melyek bizonyíthatóan rámutatnak:

- a helyes pedagógiai gyakorlatra,
- a sikertelen és eredménytelen esetekre, amelyek okát nyomon követhetjük.

A szülőkkel való együttműködés lehetséges formái:

- ◆ A szülők iskolájának megszervezése, amely szociológiai, oktatásbeli, egészségügyi, műszaki értékeket, valamint nevelői kisugárzást biztosít.
- ◆ Szórakoztató jellegű rendezvények szervezése közös munkával, melynek célja a tantestület, iskola és szülők kapcsolatának biztosítása.
- ◆ Munkaakciók szervezése az iskola épületének felújítása céljából, a tanulás és nevelés feltételeinek javítása újabb értékek biztosítása, amelyek elsősorban saját gyermekük érdekeit képviselik.
- ◆ A szülőkkel való értékes munkaformák megvalósítása nem „önmagától jön”, hanem az iskolavezetés kezdeményezése alapján racionális szervezéssel, és a szülők aktív együttműködése révén alakul ki.

Ajánlott kutatási területek az oktatásban:

1. Minőségbiztosítás az általános iskolában, annak fogalma, funkciója, szintje, formája és technikája.



2. A teljes anyanyelvű oktatás gyakorlata és jellemzői az általános iskolákban.
3. A kétnyelvű környezetben dolgozó iskolák szerepének vizsgálata, az intézmény tevékenységi gyakorlata, az oktató- és nevelő munka eredményessége, valamint a végzős tanulók továbbtanulási eredményességének kísérése.
4. A szociális helyzet felmérése a családban. Az iskola szerepe és lehetőségei a család szociális helyzetének tényszerű megállapításában, valamint annak következményei a tanuló problémamentes fejlődésében.

Köszönöm, hogy meghallgattak!